

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Meiboom, W.E.

Citation

Meiboom, W. E. (2016, June 8). *Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken*. s.n., S.l. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/40130> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Meiboom, W.E.

Title: Bijzonder bestraft : context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Issue Date: 2016-06-08

9.1 Opzet en wijziging van de tribunaalberechting¹¹⁸¹

Juristen hebben na de oorlog flinke kritiek gehad op artikel 1 van het Tribunaalbesluit.¹¹⁸² Velen vonden deze delictsomschrijving zo ruim en vaag, dat de reikwijdte van dit artikel onduidelijk of ongewis was. Zo kon vrijwel elke daad, groot of klein, onder deze delictsomschrijving vallen. Dit was in hun ogen een overtreding van het *lex certa*-beginsel.¹¹⁸³ Het grootste kritiekpunt was echter de samenstelling van de Kamers van de Tribunalen. Leken die rechtspraken? Voor vele juristen was dat vloeken in de kerk.¹¹⁸⁴

Nog een kritiekpunt was dat er in het Tribunaalbesluit de term ‘maatregel’ stond en niet ‘straf’. Dit werd alom gezien als een (onterechte) ontwijking van het Wetboek van Strafrecht. Jhr. W.W. Feith, voorzitter van de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden, betoogde in zijn openingstoespraak van deze Kamer op 19 november 1945: *‘Niemand zal zich laten misleiden door het feit dat er in de Tribunalen sprake zou zijn van Tuchtrecht. Het is gewoon strafrecht, maar zo heeft de regering het niet willen noemen.’*¹¹⁸⁵ Vele juristen uit de tijd zelf waren dezelfde mening toegedaan.¹¹⁸⁶ Het Tribunaal Groningen telde vijf Kamers. Drie Kamers in Groningen, één in Veendam en één in Winschoten. Zij waren gevestigd in respectievelijk de Arrondissementsrechtbank in Groningen, in het gemeentehuis in Veendam en het kantongerecht in Winschoten. De Commissaris van de Koningin in Groningen heeft samen met N. Bolkestein, gedeputeerde in Groningen en later raadsheer in de Kamer Groningen, samen met H. Koppius, de beoogd voorzitter van het Tribunaal, gezorgd voor de voordracht van een representatieve afspiegeling van diverse bevolkingsgroepen, zowel in politiek als in religieus opzicht.¹¹⁸⁷ Deze vijf Kamers hebben, met de opvolgende strafkamer van het Kantongerecht Groningen tijdens hun bestaan, meer dan 3.300 personen berecht.

In Wet H206 waren naast ingrijpende wijzigingen van Besluit D61-D63 ook wijzigingen van het Tribunaalbesluit opgenomen. Artikel IV, wijzigingen in het Tribunaalbesluit, Wet H206 bepaalde dat een Tribunaal een maatregel ook voorwaardelijk op zou kunnen leggen, en ontzettingen uit beroepen of groepen van beroepen zou kunnen uitspreken. Er was een wijziging van de maatregel van verbeurdverklaring van een gedeelte van het vermogen. Ook nieuw was dat het Tribunaal door tussenkomst van de procureur-generaal en de officier van justitie, de politie of de procureur-fiscaal of Politieke Rechercheafdelingen opdracht mocht geven voor een onderzoek naar gedragingen van ‘politieke delinquenten’. In Groningen is in 32 zaken (een gedeelte van) de straf voorwaardelijk opgelegd. Noch van het ontzetten uit beroepen, noch van het verbeurd verklaren van driekwart van

¹¹⁸¹ In zijn boek *De bijzonder rechtspleging Straf en Tucht rechterlijk optreden tegen onvaderlandslievend gedrag uit de bezettingstijd*, Martinus Nijhoff 's-Gravenhage 1948 geeft W.M.E. Noach op p. 53-95 een uitgebreid overzicht van de tribunaalberechting en aantallen berechte personen en de opgelegde maatregelen via de Tribunalen tot december 1947.

¹¹⁸² De tekst van dit artikel luidde: *Aan Nederlanders, die op het tijdstip van het in werking treden van dit besluit den leeftijd van achttien jaren hebben bereikt en gedurende de vijandelijkheden in, of tijdens de vijandelijke bezetting van het Rijk in Europa, hetzij op eenige wijze hulp of steun hebben verleend of getracht hebben te verleenen aan den vijand of diens handlangers of medewerkers, dan wel openlijk hebben doen blijken van ingenomenheid met den vijand, hetzij als leden, begunstigers of anderszins zich aangesloten hebben of aangesloten zijn gebleven bij de Nationaal Socialistische Beweging der Nederlanden of eenige daaraan verwante of andere nationaalsocialistische of fascistische organisatie of instelling, voor deze Beweging of een zoodanige organisatie of instelling werkzaam zijn geweest, haar propaganda hebben bevorderd of verspreid dan wel door woord of daad van instemming met het streven van die Beweging of een zoodanige organisatie of instelling of in het algemeen van nationaalsocialistische of fascistische gezindheid blijk hebben gegeven, hetzij voordeel hebben getrokken of getracht hebben te trekken uit door of vanwege den vijand of diens handlangers genomen maatregelen of den door den oorlog of de vijandelijke bezetting geschapen feitelijken toestand, dan wel uit het hebben van vertrouwlijken omgang met personen, behoorende tot de burgerlijke of militaire bezettende macht, hetzij niet gevolg hebben gegeven aan door Ons of van Onzenwege in verband met de oorlogvoering uitgevaardigde wettelijke maatregelen of gegeven bevelen, kunnen, indien zij op grond van hun handelen of nalaten geacht moeten worden zich desbewust te hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk of desbewust afbreuk te hebben gedaan aan het verzet tegen den vijand en diens handlangers, bij uitspraak van door Ons in te stellen Tribunalen als bijzondere maatregelen worden opgelegd:*

¹¹⁸³ Mason 1952, p. 71 en de daar in noot 47 genoemde literatuur.

¹¹⁸⁴ Noach 1948, p. 20, 53, 58; *NJB* 1947, p. 149, 220, 269, 332; discussie uitgelokt door mr. J.C. van Oven. *Advocatenblad*, 1948, 105-107; L.J. de Haan, *Advocaten als leden van Tribunalen*; *Belinfante*, p. 104-105.

¹¹⁸⁵ Archief CABR, inv. nr. 112925.

¹¹⁸⁶ Mason 1952, p. 71; Brandhof 1986, p. 263 en de aangehaalde literatuur in noot 84; Van Eck 1945, p. 23.

¹¹⁸⁷ Zie uitgebreid rubriek 5.3.1.

het vermogen, noch van het laten doen van onderzoek naar gedragingen van ‘politieke delinquenten’ heb ik aanwijzingen gevonden. In de enige zaak waarbij driekwart van het vermogen verbeurd verklaard werd, gebeurde dit door tussenkomst van de Hoge Autoriteit, T. de Jong Tzn.

9.2 Voorwaardelijke en onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling en de tribunaalberechting¹¹⁸⁸

De bedoeling was dat Tribunalen, dus ook het Tribunaal Groningen, diegenen zouden berechten die gecollaboreerd hadden met de Duitse bezetters. Hierbij werd gedacht aan NSB’ers en leden van andere pro-Duitse organisaties. Deze opzet van het Tribunaalbesluit wijzigde, onder druk van de omstandigheden, al snel na de oorlog. Het aantal geïnterneerde personen was dermate groot, dat er noodmaatregelen genomen moesten worden.¹¹⁸⁹ In oktober-november 1945 werd daarom het Besluit Politieke Delinquenten aangenomen. In dit besluit werd opgenomen dat bij elk ressort officieren-fiscaal aangesteld zouden worden. Deze officieren-fiscaal moesten de dossiers in het ressort scheiden in ‘lichte’ en ‘zware’ zaken.¹¹⁹⁰

Na het aanstellen van de officieren-fiscaal volgens het Besluit Politieke Delinquenten F280 werd duidelijk dat er veel minder werk zou zijn voor de Tribunalen dan gedacht. De voorzitters van de Tribunalen, ook van Groningen, voerden een gezamenlijk protest bij de minister van Justitie over deze vorm van afdoening van zaken. Volgens hen zou de afdoening door de procureurs-fiscaal op advies van de officieren-fiscaal van de zaken van deze ‘lichte’ geïnterneerden leiden tot buitengerechtelijke afdoening. Dit was niet in overeenstemming met het tijdens de oorlog aangekondigde beleid, dat alle verraders en collaborateurs voor hun daden berecht en bestraft zouden worden.

De buitengerechtelijke afdoening zou vervolgens, zoals ook al eerder door de verdediging was aangevoerd, tot grove schending van de rechten van de verdachten leiden. Bovendien zouden de officieren-fiscaal hun advies slechts baseren op de dossiers en vanaf het begin van de arrestaties in 1944 was al gebleken dat de dossiers van vele verdachten onvolledig, onzorgvuldig en soms tendentius waren. Tot slot kwam deze regeling, volgens de Tribunaalvoorzitters, niet toe aan het verlangen van de bevolking om de berechting van alle ‘politieke delinquenten’ in het openbaar plaats te doen vinden. Ondanks dit protest stemt de minister van Justitie in met dit systeem van vrijlating op advies van de officieren-fiscaal door de procureur-fiscaal. In plaats van de ‘lichte’ zaken, waarin vaak sprake was van collaboratie, die door de Tribunaalkamers zouden worden berecht maar na Besluit F280 door de procureur-fiscaal werden afgedaan, kregen de Tribunalen een nieuwe taak: het berechte van ‘oneigenlijke’ Tribunaalzaken.¹¹⁹¹

De Tribunaalvoorzitters legden zich, onder druk van de minister van Justitie H.A.M.T. Kolfschoten, neer bij het besluit van de minister. Vervolgens zijn in Groningen door de Tribunaalkamers in 172 zaken verzoeken aan de procureur-fiscaal in Leeuwarden, L.J.E.M. Lasonder, gedaan om zijn personen voorwaardelijk of onvoorwaardelijk buiten vervolging te stellen.

9.3 ‘Eigenlijke’ en ‘oneigenlijke’ Tribunaalzaken

Hoewel enerzijds het aantal door de Tribunalen te ‘berechte’ zaken door de buitengerechte afdoening enorm verminderd werden, waren er anderzijds te veel oorlogsgelateerde zaken. Gezien deze overstelpende hoeveelheid zaken, konden de Kamers van de Bijzondere Gerechtshoven het werk nauwelijks aan. Besloten werd daarom dat de Tribunalen de ‘lichtere’ misdaadzaken zouden gaan berechten.

In de vergadering van 12 oktober 1946 van de voorzitters van de Tribunalen met de directeur-generaal bijzondere rechtspleging werd daarom een voorstel besproken van de ‘Commissie Versnelling

¹¹⁸⁸ Zie ook rubriek 3.9.

¹¹⁸⁹ Archief DGBR, inv. nr. 494-495, Collaboratie-rapporten, uitgebracht door de Politieke Recherche Afdelingen Collaboratie Groningen (PRAC), 1946-1948.

¹¹⁹⁰ Besluit F244 en Besluit F280.

¹¹⁹¹ Besluit D62, artikel 12 lid 1: *De Bijzondere Gerechtshoven nemen, met uitsluiting van eenigen anderen burgerlijken of militairen rechter, in eerste aanleg, en tevens, behoudens het beroep in cassatie, in het laatste ressort kennis van de misdrijven, waarop de bepalingen van het Besluit Buitengewoon Strafrecht van toepassing is.*

Rechtspraak'.¹¹⁹² Dit voorstel hield in dat de lichte misdrijfzaken, die eigenlijk berecht zouden moeten worden door de Bijzondere Gerechtshoven, aan de Tribunalen zouden worden toegewezen. Het zou dan gaan om de '*minder ongunstige SS'ers*' en de '*minder ongunstige collaboratiezaken*'. Dit voorstel werd overgenomen door de Tribunalen. Sterker nog, al voordat dit besluit genomen was, behandelden de vijf Tribunaalkamers in Groningen 'lichte misdrijven' die eigenlijk onder de bijzondere rechtspleging vielen.

Berechting van oorlogsgereleerde misdrijven door de Tribunalen was mogelijk omdat artikel 1 van het Tribunaalbesluit zeer ruim was opgezet; zo ruim dat ook degenen die misdrijven begaan hadden onder dit artikel berecht konden worden. Hierdoor ontstond een nieuwe naam voor Tribunaalzaken: er waren 'eigenlijke' Tribunaalzaken en 'oneigenlijke' Tribunaalzaken. De 'eigenlijke' Tribunaalzaken waren de zaken die volgens het Tribunaalbesluit berecht moesten worden. De 'oneigenlijke' Tribunaalzaken waren zaken waarin 'lichte' misdrijven waren begaan.¹¹⁹³

Een ander voorstel van de Commissie Versnelling Rechtspraak was om artikel 4 en 5 Tribunaalbesluit te schrappen, zodat ook de Tribunalen verdachten een voorwaardelijke 'maatregel' op konden leggen. Dit werd echter pas geregeld in Wet H206 aangenomen op 27 juni 1947.¹¹⁹⁴

Personen die eigenlijk bij de Tribunalen of de Bijzondere Gerechtshoven moesten worden berecht, werden soms eerst beoordeeld door de 'Zuiveringsraden'. Er was een wisselwerking tussen de Zuiveringsraden enerzijds en de Bijzondere Gerechtshoven en de Tribunalen anderzijds. Soms werd er eerst berecht en daarna gezuiverd, en soms was het andersom. De gegevens van de eerste beoordeling werden echter vaak meegenomen in de tweede beoordeling. Als er eerst gezuiverd was, werd het dossier vervolgens overgedragen aan de procureur-fiscaal. Mede in het licht van de opgelegde zuiveringsbeslissing besloot die daarna over eventuele verdere vervolging.¹¹⁹⁵

9.4 De opgelegde 'maatregelen'

Een Tribunaalkamer kon maatregelen opleggen voor daden die '*de afkeuring van iedere goede vaderlander*' verdienden, gepleegd tijdens de vijandelijke bezetting tussen 10 mei 1940 en 5 mei 1945. Dus ook voor daden gepleegd in het bevrijde zuiden van Nederland vóór 5 mei 1945. Bovendien konden de Tribunaalkamers maatregelen opleggen voor gedragingen 'buiten het Rijk in Europa'. Deze maatregelen waren: internering, verbeurdverklaring van (een gedeelte) van het vermogen en ontzettingen uit rechten (kiesrechten, uitoefenen beroepen en ambten). De Tribunaalkamers konden iedereen, die op 20 september 1944 boven de leeftijd van 18 jaar was, een maatregel opleggen. Ook konden zij maatregelen opleggen aan overleden personen.

Uit het parketregister van het Openbaar Ministerie bij de Kamer Groningen blijkt dat naast de zaken van personen doorgestuurd door de procureur-fiscaal naar de Tribunaalkamers, ook de advocaten-fiscaal in Groningen zaken van personen, omdat het 'lichte' gevallen betrof, doorgestuurd hebben naar de Tribunaalkamers in Groningen, Veendam en Winschoten. Door de advocaten-fiscaal zijn 51 zaken die berecht hadden moeten worden door de Kamer Groningen, doorgestuurd naar het Tribunaal en 14 zaken naar de rechtsoepvolger van het Tribunaal Groningen, de Bijzondere Strafkamer van het Kantongerecht Groningen.

Om inzicht te krijgen in de hoogte van de opgelegde maatregelen door het Tribunaal, motiveringen van de opgelegde maatregel en over de vraag of de Tribunaalkamers rekening gehouden hebben met strafverzwarende of strafverminderende redenen zijn deze doorgestuurde zaken geanalyseerd. Deze personen werden verdacht van:¹¹⁹⁶

- Verraad	29 x
- Meewerken aan arrestaties	12 x
- Vrijwillig toetreden tot de landwacht	7 x

¹¹⁹² Archief DGBR, inv. nr. 51, vergadering van 26 oktober 1946.

¹¹⁹³ Archief Handelingen, inv. nr. 748, index 1945-1955.

¹¹⁹⁴ Wet H206, Artikel IV, Wijzigingen in het Tribunaalbesluit, nummer 3: toevoeging van artikel 3a en 3b aan het Tribunaalbesluit.

¹¹⁹⁵ Archief DGBR, inv. nr. 51, vergaderingen van 5 mei, 26 juni en 31 juli 1947.

¹¹⁹⁶ Sommige personen werden verdacht van het plegen van meer dan 1 delict. Gegevens ontleend aan Archief CABR, inv. nr. 112927, Parketregister advocaten-fiscaal Groningen.

- Hulpverlening aan de vijand door opsporen onderduikers, aanwijzen waar huiszoekingen gedaan moesten worden, lijst Duits-vijandige verenigingen voor H. Conring opstellen	6 x
- Wederrechtelijk zichzelf bevoordelen of een ander benadelend	5 x
- Vrijwillig in Duitse Krijgsdienst gaan	4 x
- Bevordering werken in Duitsland	3 x
- Toetreden tot de NSKK of Transportactie	3 x
- Gewerkt voor Duitsers	1 x
- In publieksdienst treden	1 x
- Meewerken aan razzia	1 x
- Onder de macht van de Duitse bezetter plegen van chantage	1 x
- Toetreden tot de Alarmcompagnie Groningen	1 x
- Beledigen Koningin	1 x

Van de 65 personen die via deze route berecht werden door een Kamer van het Tribunaal Groningen, kregen 52 een maatregel opgelegd. De opgelegde internering varieerde van 6 maanden tot 7 jaar, daarnaast werd in 15 zaken een verbeurdverklaring opgelegd, variërend van 250,- tot ¾ van het vermogen, twee x een radio en 1 x een zomerhuis. De opgelegde ontzetting uit de kiesrechten was voor alle 52 berechte personen 10 jaar. Daarnaast was in 13 zaken geen maatregel opgelegd:

- Zaak terug naar adv fiscaal	3 x
- Geen kaart	5 x
- Van Tribunaal naar Openbaar Ministerie arrondissementsrechtbank	1 x
- Van Tribunaal naar procureur-fiscaal met verzoek om voorwaardelijk buiten vervolging te stellen	2 x
- Overleden en geen maatregel opgelegd	1 x
- Geen dossier	1 x

In 10 zaken werden de betrokkenen vervolgens door gratie eerder in vrijheid gesteld, soms maar enkele maanden eerder dan de officiële oplegde interneringstermijn. Alle genoemde maatregelen werden gemotiveerd. In sommige zaken was de motivatie summier, maar in andere zaken, met name de zaken waarin 5 jaar of meer werd opgelegd, werden uitgebreid gemotiveerd. Ook werden motieven voor een strafvermindering ten opzichte van de 'normale hoogte' van de op te leggen maatregel in vijf gevallen expliciet opgenomen in de motivering. In deze zaken was de leeftijd of geestelijke gezondheid van de betrokkene een reden om een lagere straf op te leggen. Hoewel bij de Tribunalen bijstand door een advocaat niet verplicht was, werden tijdens de berechting 43 personen bijgestaan door een advocaat.¹¹⁹⁷

Bij alle opgelegde maatregelen werd vermeld dat het beheer over het vermogen door het Nederlands Beheersinstituut (NBI) drie maanden na de Fiat Executie door de Hoge Autoriteit moest worden opgeheven. Deze laatste vermelding heb ik in geen enkele sententie van de Kamer Groningen aangetroffen, hoewel ook het vermogen en eigendommen van degenen die door de Kamer Groningen berecht zijn, onder het beheer van het NBI vielen.

Daarnaast zijn vanaf 1946 zaken, waarin een verdenking was van oorlogsgelateerde 'lichte' misdrijven, door de procureur-fiscaal in Leeuwarden *direct opgestuurd* naar de Kamers van het Tribunaal Groningen. Het betrof Landwachters die meegedaan hadden aan huiszoekingen, patrouilles, arrestaties en zelfs razzia's. Ook personen verdacht van verraad en personen die in de oorlog goederen of/ en huizen van gedeporteerde Joden gekocht hadden, werden berecht door de Tribunalen. Gebleken is dat dit soort oorlogsgelateerde 'lichte' misdrijven door alle Kamers van het Tribunaal Groningen zijn berecht.¹¹⁹⁸ Hoewel bij de verdediging geen advocaat nodig was, blijkt uit de registers van de Tribunaalkamers in Groningen dat velen toch de hulp van een advocaat hebben ingeroepen.¹¹⁹⁹

¹¹⁹⁷ T. Bout, H.J. Buwalda, P. Dorhout, G.P. Haverkamp, J.E. Hesse, J.C. van Hummelen, H. Jager, F.H. van Loon, B.F. van Lonckhuysen, F.K. van Ommen Kloeke, C.W. van Rhijn, J.J. Seidel, H.S. Siebers, J.G.Th.M. Slinger, Tj. Stoel, R.H. Smit, R.A. Vos, G.L.P. Warburg, P.H.W.C. van Wicheren, J.M. Zuidema. Al deze advocaten zijn ook als verdediger opgetreden voor 'politieke delinquenten' berecht door de Kamer Groningen, Zie bijlage 8.

¹¹⁹⁸ Archief CABR, inv. nr. 78214, In het eerste register van Tribunaalkamer Groningen I over de periode 15-december tot 1 mei 1946, staan 25 'lichte misdrijf zaken' en in inv. nr. 78215, tweede register van Tribunaalkamer Groningen I over de periode 1 mei 1946 tot 18 juli 1946 staan 32 'lichte misdrijfzaken'.

¹¹⁹⁹ Archief CABR, inv. nr. 78227, 78228.

Om rechtskracht te krijgen moesten de opgelegde maatregelen van een Tribunaalkamer voorgelegd worden aan de Hoge Autoriteit. Voor het ressort Leeuwarden (de provincies Groningen, Friesland en Drenthe) was T. de Jong Tzn. de Hoge Autoriteit. Hij heeft in 200 gevallen na het opleggen van maatregelen door Groningse Tribunaalkamers geweigerd de Fiat Executie te verlenen. Dit hield in dat de zaak dan opnieuw berecht moest worden door een andere Tribunaalkamer, rekening houdend met de opmerkingen van de Hoge Autoriteit bij zijn weigering om Fiat Executie te verlenen.

Een overzicht van alle maatregelen opgelegd door de Tribunaalkamers in Groningen:

1. *Internering (2.193 zaken)*

Hoewel de Tribunaal een maatregel van 10 jaar internering konden opleggen, legden de Kamers van het Tribunaal Groningen vrijwel nooit internering tot dit maximum op, slechts in 19 zaken werd 9 of 10 jaar internering opgelegd. In 1.780 zaken was de opgelegde internering tussen de 6 maanden en 5 jaar, waarvan in 32 zaken deze straf (gedeeltelijk) voorwaardelijk opgelegd was. In 394 zaken was de opgelegde internering gelijk aan de voorinternering.¹²⁰⁰

2. *Verbeurdverklaringen (173 zaken)*

De hoogte van de verbeurdverklaringen kon worden aangevochten bij de Hoge Autoriteit, ook nadat het vonnis definitief geworden was. Via een herzieningsverzoek moest dan verzocht worden om verlaging of intrekking van de verbeurdverklaring. Nadat de functie van Hoge Autoriteit was opgeheven, per 31 december 1952, werden de verzoeken tot verlaging of intrekking van de verbeurdverklaring behandeld door het Bureau bijzondere rechtspleging.¹²⁰¹

In 173 zaken werd een verbeurdverklaring van geld of goederen opgelegd, soms tot wel 50.000 gulden. In 57 zaken keurde de Hoge Autoriteit de verbeurdverklaring goed en in 116 zaken verlaagde de Hoge Autoriteit het bedrag voordat hij goedkeuring gaf.¹²⁰²

3. *Verbeurdverklaringen + ontzetting uit de kiesrechten (182 zaken)*

4. *Ontzetting uit de kiesrechten (115 zaken)*

5. *Andere beslissingen van de Tribunaalkamers:*

- Zonder oplegging van een maatregel naar de procureur-fiscaal of de advocaat-fiscaal gestuurd ter buitengerechtelijke afdoening (172 zaken);¹²⁰³
- Geen maatregel opgelegd omdat de verdachte ernstig ziek is (1 zaak);¹²⁰⁴
- Beschuldiging vervallen verklaard (156 zaken);
- Nog nader onderzoek doen (18 zaken);¹²⁰⁵
- Onderzoek loopt nog (22 zaken);
- Niets ten laste gelegd (1 zaak).

Naast de hoofdmaatregelen konden nog aanvullende maatregelen worden opgelegd. Hoe vaak deze opgelegd zijn, heb ik niet onderzocht. Deze maatregelen konden zijn:¹²⁰⁶

- Ondertoezichtstelling van de schuldige;
- Verplichting zich te gedragen naar de aanwijzingen van aangewezen instellingen of personen;
- Verbod om met bepaalde personen om te gaan;
- Verbod tot bepaalde verenigingen toe te treden of bepaalde vergaderingen bij te wonen;
- Verplichting tot het verrichten van arbeid;
- Verplichting tot het verrichten van bepaalde arbeid;
- Aanwijzing van een bepaalde verblijfplaats;
- Verplichting zich op bepaalde tijdstippen te melden;
- Verplichting tot storting van een waarborgsom tot een onbeperkt bedrag ter waarborging van de naleving van andere bijzondere voorwaarden;
- Verplichting binnen een te bepalen termijn, korter dan de proeftijd, de door zijn handelen of nalaten in de zin van artikel 1 van dit Besluit veroorzaakte schade geheel of tot een te bepalen gedeelte te vergoeden.

¹²⁰⁰ Archief CABR, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

¹²⁰¹ Zie voor taken en functie van de Hoge Autoriteit: rubriek 3.8.5, 5.3.2, 9.8.

¹²⁰² Archief CABR, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

¹²⁰³ Archief CABR, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

¹²⁰⁴ Archief CABR, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

¹²⁰⁵ Archief CABR, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

¹²⁰⁶ Tribunaalbesluit, artikel 3c.

9.5 Fiat Executie¹²⁰⁷

Omdat de Tribunalen hun uitspraken zouden doen zonder een mogelijkheid om hiervan in beroep te gaan, bepaalde het Tribunaalbesluit dat de uitspraken moesten worden goedgekeurd. Het toezicht op de Tribunaaluitspraken werd in december 1944 bij Besluit E153 in handen gelegd van een 'Hoge Autoriteit'. Deze moest de opgelegde maatregelen voorzien van een Fiat Executie, pas dan hadden deze rechtskracht. Tot Hoge Autoriteit in het ressort Leeuwarden werd in maart 1946 de raadsheer in de Kamer Groningen, T. de Jong Tzn., benoemd.¹²⁰⁸

9.6 Rechtsmiddelen

Verzet tegen (on)voorwaardelijke buitenvervolginstelling

Indien de verdachte het niet eens was met de voorwaardelijke of onvoorwaardelijke buitenvervolginstelling door de procureur-fiscaal, kon hij verzet tegen de beslissing indienen bij een Tribunaalkamer. Dit is, volgens de uitsprakenregisters, gebeurd door 33 'politieke delinquenten' berecht door de Kamers van het Tribunaal Groningen.¹²⁰⁹ Hierbij moet echter aangetekend worden dat bij de verzoeken om schadevergoeding voor onterechte detentie als 'politiek delinquent', Wet K450 uit 1951, bleek dat de verzetsverzoeken lang niet altijd zorgvuldig zijn geadmistreerd. Bij sommige verzoeken om schadevergoeding gaven de betrokkenen aan dat ze van de hen opgelegde maatregel in verzet gegaan waren, maar dit bleek niet in hun dossier te zijn opgenomen. De schadevergoeding werd in die gevallen geweigerd.¹²¹⁰

Herziening van verbeurdverklaring

Nadat de verbeurdverklaring definitief geworden was, konden 'politieke delinquenten' herziening aanvragen van de hoogte van de verbeurdverklaring bij de Hoge Autoriteit. Dit was onder andere het geval als een 'politieke delinquent' kon aantonen dat de berekening van de hoogte van de verbeurdverklaring van geld niet correct was geschied. Het advies en voorstel tot herziening van de verbeurdverklaring deelde de Hoge Autoriteit, soms in overleg met zijn collega's, mee aan de minister van Justitie. Deze kon dan beslissen of hij tot herziening over zou gaan. Deze herzieningen heb ik niet verder onderzocht.

9.7 Van Tribunaal Groningen tot Bijzondere Strafkamer bij het Kantongerecht Groningen¹²¹¹

Minder dan een maand na de wijzigingen in Wet H206, werd begonnen met de opheffing van de Tribunalen.¹²¹² Dit was niet ingegeven door juridische argumenten, maar door financiële. Vrijwel vanaf het opstarten van de werkzaamheden van de Tribunalen en de Bijzondere Gerechtshoven is achter de schermen gesproken over de beëindiging van de bijzondere rechtspleging.¹²¹³ Over het opheffen van de Tribunalen werd door de regering al in 1946 gesproken.¹²¹⁴

Het voorstel dat uit deze besprekingen in 1946 en 1947 kwam, behelsde opheffing per 1 januari 1948. Dit voorstel werd vervolgens ingetrokken. Na overleg met de voorzitters van de Tribunalen volgde op 5 november 1947 een nieuw voorstel: opheffing per 1 april 1948. Ook dit voorstel werd deels ingetrokken. Een derde aanvullend voorstel werd gelanceerd op 10 maart 1948. Hierbij zou rekening worden gehouden met het aantal onafgedane zaken per Tribunaal. Een aantal Tribunalen had nog

¹²⁰⁷ Besluit E153, artikel 4-11.

¹²⁰⁸ Zie rubriek 5.3.2.

¹²⁰⁹ Archief CABR, inv. nr. 78199-78204, 78207-78212, 78214-78215.

¹²¹⁰ Archief CABR, inv. nr. 112900-112909, 112922.

¹²¹¹ Zie uitgebreid rubriek 2.7.4.

¹²¹² Wet 1186 van 13 mei 1948 tot opheffing van de Bijzondere Gerechtshoven, de Bijzondere Raad van Cassatie en de Tribunalen (Stb. I 186), met besluit van 19 mei 1948, wijziging Tribunaalbesluit art 8 lid 3.

¹²¹³ Archief DGBR, inv. nr. 81: Commissie tot opheffing van de Bijzondere Gerechtshoven en Tribunalen, werkzaam vanaf eind 1946 tot eind 1947.

¹²¹⁴ Rechtbank Groningen, correspondentie serie B, 1948, 1-10-1948: De overgang van de bevoegdheden van de Hoge Autoriteit naar de president van het Gerechtshof van het ressort waarbinnen het Kantongerecht valt wordt ook geregeld, maar dit gaat pas op een nader te bepalen tijdstip in.

zoveel onafgedane zaken, dat overdracht aan het kantongerecht onmogelijk was. Dit betrof onder andere het Tribunaal Groningen. Daarna volgde het vierde voorstel van 28 april 1948: definitieve opheffing van alle Tribunalen per 1 juni 1948.

Uiteindelijk werd het Tribunaal Groningen pas per 1 juli 1948 opgeheven en werden de taken overgedragen aan een Bijzondere Strafkamer bij het Kantongerecht Groningen.¹²¹⁵ Uiteindelijk is deze Bijzondere Strafkamer op 30 augustus 1949 definitief gestopt. Toen hadden de Tribunaalkamers en de Bijzondere Strafkamer bij het Kantongerecht in Groningen ruim 3.200 zaken behandeld.¹²¹⁶

De zaken behandeld na 1 juli 1948 betroffen vooral de verzetszaken, de berechting van vermiste militairen of krijgsgevangen genomen militairen in Rusland en burgers vertrokken naar Duitsland. Daarnaast werd een aantal mensen van collaborerende bedrijven berecht. Personen die vermist waren of in Nederland geen vaste woon- en verblijfplaats hadden, kregen een bijzonder vertegenwoordiger toegewezen. Meestal was dit een familielid van de te berechten persoon. Van militairen die vermist waren of in Russische krijgsgevangenschap zaten, werd bepaald dat zij hun Nederlanderschap verloren hadden. Verder werd een gedeelte van de verdachten uit de beide kiesrechten ontzet. In een aantal Tribunaalzaken trad, net als tijdens de berechting door de Tribunaalkamers, een raadsman op als advocaat en procureur. Dit waren deels dezelfde personen die ook de verdachten in de rechtszittingen van de Kamer Groningen vertegenwoordigden.

De opgelegde maatregelen varieerden tussen de één en vier jaar internering, met een uitschieter van zes jaar. In een aantal verzetszaken zijn de beschuldigingen vervallen verklaard.¹²¹⁷

9.8 Opheffing van de functie van Hoge Autoriteit

Net als bij de Tribunalen en de Bijzondere Gerechtshoven, sprak de regering voortdurend over het opheffen van de functie van Hoge Autoriteit. Na de opheffing van de Tribunaalkamers in Groningen hoefde de Hoge Autoriteit geen Fiat Executie meer op de maatregelen te geven. Deze taak werd overgenomen door de procureur-generaal van het gerechtshof in Leeuwarden. De Hoge Autoriteit bleef wel adviseren over verzoeken om herziening van de verbeurdverklaringen en verzoeken om gratie van ontzettingen uit de kiesrechten opgelegd door de Tribunaalkamers in het ressort Leeuwarden. Op 31 december 1952 stopten de werkzaamheden van T. de Jong Tzn. als Hoge Autoriteit.¹²¹⁸

¹²¹⁵ Archief DGBR, inv. nr. 51.

¹²¹⁶ Archief CABR, inv. nr. 78212.

¹²¹⁷ Besluit F280, artikel 3 -5, 18-22.

¹²¹⁸ Archief DGBR, inv. nr. 31, Correspondentie over het personeel van de Hoge Autoriteiten, de opheffing van de functie van Hoge Autoriteit en de beëindiging van de geldelijke vergoeding.